

Despre „Regiunea inundabilă a Dunării“ de Dr. Gr. Antipa.

(Buc. 1910, Carol Göbl 318 pag.)

Scrierea d-lui Dr. Antipa asupra *Regiunii inundabile a Dunării* este foarte meritorie și vine la timp. Ea aduce din nou la actualitate una din problemele cele mai mari ale vieții noastre economice, și va contribui, de sigur, mult la rezolvarea ei. Pe lângă oamenii de știință și acei interesați direct în cauză, ar fi de dorit ca toți oamenii noștri politici să studieze amănunțit scrierea d-lui Dr. Antipa și să reflecteze asupra propunerilor făcute de autor.

Iată câteva indicațiuni luate din prefața scrierii, cari pot servi cititorului.

«Lucrarea pe care o dau acuma publicității are de scop de a trata chestiunea zonei inundabile a Dunării în toată întregimea ei și a arăta mijloacele prin care s'ar putea ea pune mai bine în valoare asigurându-i o productivitate permanentă, fără însă ca prin lucrările ce se vor face să se aducă vre-o vătămare altor ramure de producție sau altor interese mai superioare ale țării.

Această lucrare este bazată tocmai pe rezultatele cercetărilor și observațiilor îndelungate ce le-am făcut asupra acestei regiuni. În literatura științifică am găsit din nenorocire, foarte puține date asupra acestor regiuni, de cari să mă fi putut servi în studiile mele. În afară de studiile fundamentale ale lui Sir Gh. Hartley și C. Köhl și de studiile mai vechi ale lui Peters — cari însă conțin și ele foarte puțin asupra chestiunilor speciale cari ne interesează — sau de studiile frumoase însă foarte sumare ale lui de Martonne, etc., a și putea zice că nu am mai avut nici o altă indicațiune literară care să merite a fi amintită.

De asemenea mi-au putut fi de oarecare folos studiile naturaliştilor austriaci asupra regiunilor asemănătoare din Ungaria, ca de ex. studiile lui Kerner v. Marilaun, Pokorny Reissek, Mojsisowicz, etc. De un real folos mi-au fost însă studiile și ridicările pe teren ce s'au făcut de serviciul pescărilor precum și observațiunile îndelungate ale Institutului nostru meteorologic făcute cu multă îngrijire sub conducerea d-lui Hepites.

Dacă însă în privința studiilor științifice asupra acestei regiuni am găsit date atât de puține și am fost nevoit a umplea acest mare gol prin propriile noastre cercetări, nu tot astfel a fost cu studiile asupra mijloacelor de a le pune în valoare. Asupra acestor chestiuni am găsit desigur o întreagă literatură și a trebuit să urmăresc de aproape lucrările ce s'au făcut în alte țări la regiuni similare și rezultatele ce le-au dat ele. Efectele lucrărilor mari de la Tisa le-am urmărit pas cu pas, lucrările făcute în susul Dunării de asemenea; nu mai puțin a trebuit să studiez de aproape lucrările mari făcute în Austria, Germania, Holanda, Italia, Franța, Egipt, America de Nord, etc.

Toate acestea ne-au fost de sigur prețioase indicii și o mînată îndrumare; a le copia însă și a le aplica deadreptul în țara noastră, ar fi o mare nenorocire, care ne-ar face să pierdem și ce avem. Sistemul de punere în valoare a zonei noastre inundabile a Dunării nu poate să decurgă decât din studiul amănunțit al condițiilor noastre speciale, naturale și economice, care e singura bază sigură de care trebuie să ne călăuzim. Sistemul de punere în valoare pe care îl recomand aci a se aplica diferitelor părți din zona noastră inundabilă, are în adevăr în vedere toate sistemele aplicate până acum în alte țări, profitând de toate experiențele făcute acolo; el este bazat numai pe rezultatele cercetărilor speciale ce s'au făcut asupra terenurilor noastre, reprezentând soluțiunea pe care natura însăși ne-o indică.

Prin publicațiunea de față se urmărește în primul rând lă-

murirea unei chestiuni economice: Punerea în valoare a zonei inundabile a Dunării; datele științifice pe cari mă bazez nu am putut deci să le expun decât numai în liniile lor generale, întru cât au o legătură mai directă cu această chestiune, lăsând orice detalii la o parte. Cu regret a trebuit dar, din aceste motive, să amintesc numai în treacăt sau să las cu totul la o parte o serie de studii și observațiuni originale, cari ar fi putut contribui la lămurirea unor chestiuni științifice importante sau la cunoașterea mai de aproape a acestor regiuni atât de interesante. Mai cu seamă regret că nu m'am putut, întinde mai mult la descrierea bălților noastre atât de interesante la descrierea faunei, vegetațiunii și condițiilor biologice generale ale acestor regiuni, la descrierea mai amănunțită a evoluțiunii Deltei Dunării, împreună cu lacurile ei litorale și a fenomenelor extrem de interesante ce o însoțesc etc. etc.»

* * *

Revista Revistelor

Vieța Nouă. 15 Februarie. C. Damianovici: *Nuvela istorică în literatura română.*

Astăzi se pare că trecutul nu-și mai găsește o zugrăvire meșteșugită decât în roman și în dramă. Nuvela a părăsit temele cu un conținut istoric.

Să fie numai un joc arbitrar al talentului scriitorilor, sau o urmare necesară a unei îndrumări speciale în literatura noastră narativă? Credem că ultima ipoteză este cea adevărată.

Pentru a rechema la viață o epocă și un erou din trecut, artistul din ziua de azi nu găsește mijlocul de a se mărgini în cadrul unei nuvele. El simte nevoia unei amplitudini de acțiune, a unei bogății de decor și «scenariu», care întrece proporțiile unei restrânse narațiuni, cum ar fi nuvela.

Actualitatea se mulțumește astăzi să prindă în cadrul aceleia un moment din viața de toate zilele, o atitudine dintr'un suflet de om, sau numai un colț redus din lumea din afară. Dacă cu asemenea elemente a izbutit să dea adevărată însuflețire eroului și actelor lui, opera are sorți de a rămânea.

Astăzi fantasia este potolită și mai echilibrată. În multe rânduri, autorul nu mai face us de ea decât pentru a încheia într'o concepție unică și continuă elemente copiate de pe realitate și a o menține vie în minte până în momentul exteriorizării ei în formă definitivă artistică. Inchipuirea aplicată la detalii, la situațiuni, își găsește rostul cu mult mai puțin decât în vremea romantismului imbelșugat în imaginație.

1 Martie. D. Ovid Densușianu, publică cuvântarea ținută la ședința de constituire a *Societății pentru cultura artistică în școală.*

«Arta este înainte de toate armonie. Ea leagă sufletele prin puterea magică a creațiunilor ei, deșteaptă acel sentiment care ne face să vedem în fiecare din semenii noștri o sîmță luminată, inzestrată cu aceleași însușiri alese. Și astăzi mai mult ca ori când se simte nevoia unei asemenea legături între cei care trăesc sub acelaș cer: artistul e ca un înstreinat în mijlocul unui public în mare parte indiferent la ce frământă gândurile lui; de aci un antagonism continuu între el și ceilalți. Antagonismul va încetă în ziua când arta va ajunge să fie prețuită decât mai mulți, când artistul și publicul se vor privi cu ochi de încredere și de stimă».

Convorbiri literare. 15 Februarie. Intreg numărul este dedicat d-lui Titu Maiorescu. Articole semnate de S. Mehedinți, D. Onciul, Delavrancea, D. Evolceanu, N. Filipescu, E. A. Pașgratti, I. S. Floru, I. Rădulescu Pogoneanu, Tzigora-Samuraș.

CESTIUNI ACTUALE

SUFLETUL NEAMULUI NOSTRU: CALITĂȚI BUNE ȘI DEFECTE.—II

II

Preocupat de ce vor zice alții; ușurelnic când are să ia hotărîri sub influența mulțimei; religios și naționalist de ochii altora, și în genere totdeauna cu privirea ațintită la ce vor face alții, Românul pare dar a trăi sufletește mai mult cu o conștiință de grup, decât cu o conștiință a sa personală. În conștiința grupului își găsește dânsul pe deagata până și cele mai intime motive ale vieții sale zilnice. Casa lui este făcută după obiceiul românesc și nu după gustul său personal; masa lui de asemenea; haina lui, de asemeni; până și mormântul părinților săi de asemeni. Românul nu caută să-și apropie natura externă cu gândul de a o transforma și a o diferenția după caracterul persoanei sale, persoana sa nu cere dela natură diferențieri speciale, ci ea se mulțumește cu acelea pe cari le-a dobândit obiceiul neamului. Fiecare își face casă «ca lumea»; mănâncă «ca lumea»; se îmbracă «ca lumea»;—ca «lumea albă»,—și se îngroapă «ca lumea». Cine ar face altfel, ar face «ca nelumea»; și aceasta ar fi cea mai mare crimă. Fixarea personalității sale nu o caută Românul nici în timp, precum nu o caută nici în spațiu. Români cari să-și scrie biografia; sau Români cari să eternizeze în piatră sau metal clipele vremii, sunt foarte rari. Ei trăesc de zeci de secole lângă munți de piatră, și cu toate acestea piatra munților a rămas cu luciul ei natural, cu luciul pe care i l-a dat ploaia și vântul, fără să sufere vre-o atingere de mână românească. Românul, când a avut câte ceva de păstrat, l-a încredințat lumii. El și-a «vărsat» focul inimei într-o inimă tot ca și a lui, și a evitat totdeauna să stea de vorbă cu sine însuși, sau să-și sape gândul pe piatră sau metal. Lumea chemată să-i știe gândul este lumea cu care el stă de vorbă; lumea cu care el poate cântă, jucă și munci împreună; este lumea vizibilă lui și care îi absoarbe cu desăvârșire individualitatea.

Dar cu aceste însușiri, nu realizează el oare, Românul, idealul pe care îl găsim foarte des propagat în vremea din urmă, idealul *solidarității*?

În adevăr, la ce tinde idealul solidarității sociale? La armonizarea sufletelor individuale într'un suflet al societății întregi; la ridicarea intereselor de grup deasupra intereselor pur personale... Românul, după cum am văzut însă, aproape că-și are sufletul individual absorbit în sufletul grupului. Nu reprezintă el așa dar întruparea idealului solidarității?

Departa de așa ceva. Românul este tot așa de puțin un bun solidarist, cum și membrul unei societăți primitive comuniste, este un bun socialist. Pentru a corespunde idealului de solidaritate socială, i-ar mai trebui Românului conștiința sacrificiului persoanei sale, apoi voința de a face un asemenea sacrificiu; și el nu are nici una, nici alta. El are un suflet *gregar*, și atâta tot. Prin «suflet gregar» sociologia înțelege altceva decât un suflet solidar. Solidaritatea este opera

sacrificiului conștient,—este ultima verigă în înălțarea morală a voinței, pe când «gregarismul» este o stare impusă de împrejurări și de tradiție. Solidaritatea este ținta spre care se îndreaptă cultura; «gregarismul» poate fi anterior ori și cărei culturi, și unii sociologi pretind chiar că el este totdeauna anterior culturai.

Unitatea sufletească care se stabilește între toți membrii unei societăți prin gregarism, este cu desăvârșire de altă natură ca aceea care se stabilește prin *solidaritate*. *Gregarismul* se produce prin imitațiune, pe când *solidaritatea* prin încordarea și stăpânirea de sine. O societate cu suflet «gregar» nu opune imitațiunii nici un obstacol; membrii ei având sufletele puțin diferențiate, lasă drum liber imitațiunii, și aceasta se întinde dela o margine la alta a țării, pe când o societate cu suflete diferențiate opune imitațiunii rezistență, iar unitatea între membrii ei nu se poate dobândi decât prin sacrificiul voit al persoanei fiecăruia. Gregarismul este o armonie a sufletelor, dobândită pasiv, aproape mecanic;—solidaritatea este o armonie cucerită prin lupta omului cu sine însăși, prin recunoașterea altora, după ce fiecare s'a cunoscut pe sine. Este o mare deosebire între gregarism și solidaritate.

Dar cu aceasta nu vrem să înțelegem că starea de gregarism este o stare plină de păcate, și de care un popor trebuie să se rușineze. Gregarismul este o stare obișnuită la toate popoarele tinere, cari n'au avut ocaziunea să se cultive mai adânc din cauza tinereții lor; și de tinerețe nu are să se rușineze nimeni. Rușinos ar fi când poporul nostru ar mai păstra starea de gregarism și după ce ar înceta să fie un popor tânăr.

Toate caracterele înșirate mai sus sunt așa dar caracterele sufletului nostru gregar. Imităm ca oile faptele din jurul nostru, și nu arătam o energie decât când suntem în grup. La război ne luptăm voinicește, fiindcă acolo suntem umăr la umăr, dar la munca profesională suntem neglijenți, fiindcă aci fie-care estelăsat pe seama datoriei sale proprii. N'avem curajul părerilor noastre, când este să ni le apărăm fiecare în parte, dar suntem poporul cel mai susceptibil, când este să ne rostim în grup, și ca grup. Ne aprindem ușor ca un foc de paie, dar ne și trece ușor aprinderea, cum trece și focul de paie, fiindcă sufletele noastre luate în parte sunt prea puțin personale ca să opună rezistență, și odată ele aprinse au prea puțin substrat propriu ca să nu să se și stingă ușor. Din cauza aceasta trecem foarte adesea prin adevărate crize sufletești. La fiecare doi-trei ani avem câte o criză naționalistă de un caracter deosebit. Aci ne afirmăm naționalismul amenințând pe Bulgari, aci pe Greci, aci pe Evrei, aci pe Unguri, aci pe Austriaci... Este destul un gest dintr'o parte și un bun agitator care să ne trezească, pentru ca imediat să ne vedem târâți într'un curent naționalist. Și ceea ce este mai trist este că mai totdeauna gestul provocător este exploatat, pe rând, de câte unul dintre presupușii noștri dușmani. Evreul ne îmbie să urăm pe grec, grecul pe evreu, austriacul pe ungur, ungurul pe austriac; totdeauna, după vorba bătrânească, noi ne facem coadă de topor pentru a lovi în cineva. Dacă sufletul nostru ar fi mai puțin gregar, noi am fi mai

consecinți în idealurile noastre naționaliste, și mai ales în dușmăniile noastre. Prea plecăm des cu războiul sfânt în contra neamurilor străine. Prea ne aprindem ușor. Ar fi bine să ne dăm ceva răgaz înainte de a pleca cu naționalismul nostru în contra cuiva. Să judecăm mai de aproape pe evreul care ne îmbie să urâm pe grec, și la rândul său să judecăm și pe grec, sau pe acela care se trage din greci, — care ne îmbie să urâm pe evreu. Să iubim și să urâm după cum cere firea noastră personală de Români, iar nu să servim într'una drept coadă de topor pentru fapta pățimașă a celui dintâi excentric. Să ne iubim neamul și să fim solidari la sacrificii, dar înainte de toate să fim, fiecare dintre noi, cineva. Sacrificiul există, când *știm* că-l facem: turmele de oi, cari se aruncă prin imitațiune în apă și se îneacă, nu fac nici un sacrificiu, fiindcă ele nu știu ce fac.

III

Gregarismul sufletească a fost însă în trecut pentru neamul românesc cea mai nimerită armă de luptă! Fără acest gregarism nu s'ar fi putut menține unitatea limbei și a bisericii. Fără el, organizarea politică ar fi fost chiar mai divizată de cum a fost. Gregarismul a oprit diferențierea personalităților și cu aceasta a cultivei, dar în schimb, el ne-a păstrat întregimea neamului și a slabei culturi românești câtă era. Așa este, fără îndoială. În împrejurările vitrege prin care a trecut neamul nostru, gregarismul sufletească a fost o binecuvântare pentru noi. Prin forța imitațiunii ne-am ținut la o laltă și am rezistat contra celor ce ne amenințau din toate părțile. Am avut virtuțile grupului, și nu pe acelea ale personalității, dar pentru trecutul nostru așa era și bine. Tinerii, ca popor, trebuia mai întâiu să ne formăm deprinderi mecanice, să dobândim instincte. Gregarismul a fost expresiunea acestora; prin el am isbutit să trăim. Am trăit ca grup. Judecând greutățile prin cari am trecut, este bine să ne mulțumim și cu atât.

Dar pentru viitor? Pentru viitor, lucrurile se schimbă. Gregarismul sufletească care ne-a fost de mare ajutor în trecut, de aci înainte ne poate fi foarte stricător. În contra pericolelor, prin cari treceam în trecut, el ne armă; în contra pericolelor ce ni se pregătesc în viitor, el ne desarmează.

În adevăr, între lumea de altă dată și lumea de acum o mare schimbare s'a produs, o schimbare care face gregarismul din ce în ce mai inutil, și în schimb care cere o cât mai intensă diferențiere de aptitudini și de caractere între membrii unei societăți. Această schimbare consistă în însemnătatea pe care a dobândit-o lupta economică în determinarea existenței și progresului statelor moderne. În lumea veche, lupta economică nu eră pe primul plan, cum este astăzi. Astăzi, această luptă nu numai că este pe primul plan în lăuntru vieții fiecărui stat, prin urmare și la noi, dar este pe primul plan și în viața politică internațională. Acei cari voiesc să trăiască și să prospere, urmează să se conforme noilor condițiuni de viață politică, urmează să-și dobândească virtuțile pe cari le cere lupta economică. Și aci izbânda se cucerește altfel ca în lupta cu armele. În

lupta cu armele,—și cu deosebire în lupta de altădată,—exercițiul mecanic și imitațiunea în grup erau la baza celor mai indispensabile virtuți—pe când în lupta economică modernă exercițiul mecanic și imitațiunea nu ajută aproape la nimic. Îrroul războinic de altă dată cunoștea de sigur încordarea sufletească, căci fără de aceasta n'ar fi putut învinge, dar cunoștea această încordare sub înfățișarea ei intermitentă, adică cu isbucniri violente și cu restimpuri de pauză, de adevărat vagabondagiu sufletească, pe când cuceritorul din lupta economică de astăzi nu cunoaște, nu trebuie să cunoască de cât încordarea continuă și uniformă. Până să vină momentul tragic al primejdiei, eroul războinic putea să-și exerciteze însușirile și de dragul paradei, pe când cuceritorului economic nu-i este dat să cunoască niciodată dragostea paradei. Fiecare însușire sufletească a lui este un capital care trebuie pus în valoare la momentul când trebuie, adică în mod neîntrerupt. Eroul timpurilor moderne are, cu un cuvânt, un suflet nou față de eroul timpurilor vechi.

Noi, Românii, nu avem însă acest suflet nou. De aceea și toate decepțiunile noastre. Noi voim să ne apropiem bunurile culturale, pe cari le vedem la popoarele din apus, cu aceleași însușiri sufletești cu cari reușeam odată așa de bine să ne strecurăm prin împrejurările vitrege din trecut. Voim să învingem pe străini în comerț și industrie; voim să trăim o viață politică cu regim parlamentar, și voim să avem o cultură a noastră originală, păstrându-ne cu toate acestea deprinderile vechi de sufletească gregară. În loc de a ne prezintă în lupta cea nouă ca individualități puternice, diferențiate după aptitudini, ne prezintăm slabi și cu aptitudini la fel. Suntem toți meșteri de gură și răi de faptă.

Apoi sufletul cel nou nu ni-l pregătește nici școala, nici biserica. Scopul școlii noastre este ca toți copiii Românilor să iasă cu aceiași mentalitate, învățând toți aceleași lucruri, — par'că n'am avea din naștere o mentalitate destul de uniformă! De asemenea și scopul bisericii. Citirea personală a credinciosului în timpul cât ține slujba preotului care ar contribui la înpuținarea numărului analfabeților și ar aruncă în sufletul credincioșilor deprinderea reflectării personale, — rezultate cari s'au obținut aiurea, — la noi este un obicei practicat numai de străini. Când cineva îl va propune are să fie acuzat că turbură ordinea în biserică. În serviciul bisericii noastre trebuie să nu se dea de loc ocazie individualizării sufletești! Să asculte toată lumea, la preot, adică să nu reflecteze personal nici unul!

Dar asupra instituțiilor noastre ar fi multe de spus... Deocamdată încheiem. Poate vom reveni, asupra lor cu altă ocazie.

Ce trebuie să facem? este o întrebare, al cărei răspuns nu voiu să-l încep aci. Considerațiunile de mai sus nădăjduiesc însă că răspund la cealaltă întrebare: ce trebuie să nu facem?

Răspunsul la această de a doua întrebare este totuși îndrumarea necesară pentru găsirea răspunsului la cea dintâiu.

POLITICA LA SATE

Când iau în mână un ziar spre a-l citi, am obiceiul de a-mi arunca ochii numai asupra «informațiilor». În totdeauna am fost dornic să aflu lucruri noi, și dacă a-și citi celelalte articole nu ași găsi decât lucruri vechi. Aceleași recriminări nepotolite, aceleași invective desgustătoare, aceleași reclame nerușinate, aceleași minciuni îndrăznețe. Zilele trecute am citit că partidele noastre politice au de gând să înceapă politica și la sate.

Cea mai mare anomalie a vieții noastre publice este, fără îndoială, îndepărtarea celor mai mulți Români dela exercitarea drepturilor politice, lăsarea lor în cea mai desăvârșită desinteresare, în cea mai completă nepăsare de interesele acestei țări.

Aceia, cari cu brațele lor, în timp de pace muncesc pământul României, iar în timp de război îl apără, nu au nici un amestec în regularea treburilor publice, iar cuvântul hotărâtor îl au aceia cari în timp de pace culeg roadele acestui pământ, iar în timp de război îl părăsesc. Relele urmări cari isvorăsc din această anomalie sunt fără de sfârșit și incalculabil de dezastruoase. Partidele noastre politice, în actuala lor înjghebare, chiar dacă ar avea în fruntea lor oameni bine intenționați, cu dorul aprins de a face lucruri folositoare, nu ar putea. Vă pot da foarte ușor o dovadă. La venirea liberalilor la putere, conducătorii partidului liberal, cel puțin unii din ei, aveau cele mai frumoase sentimente pentru țărani, și voiau să le acorde cele mai multe avantagii prin legile agrare.

Buna lor voință a rămas zadarnică, de oarece s'a isbit de interesele proprietarilor cari erau destul de — eram să zic onorabil și greșeam — destul de bine reprezentate în parlament.

Astăzi, preocuparea pe care trebuie să o aibă un șef de partid, este de a îngriji de interesele individuale, de a satisface apetiturile, de a potoli stomacurile înflămnate de o opoziție mai mult sau mai puțin îndelungată. Când cineva se înscrie într'un partid nu e întrebare dacă acceptă sau nu punctele din program, dar dacă e mulțumit cu postul de judecător, de administrator de plasă sau cu demnitatea de prefect sau deputat. Și odată partidul venit la putere, șeful trebuie să se țină de făgăduelile făcute, altfel pierde popularitatea și prin urmare situația lui politică. De aceea să nu vă mirați că unui candidat la o funcțiune oarecare nu i se cere pregătirea necesară, aptitudini speciale sau corectitudine ci cotizația dela clubul respectiv. Cu colegiile strimte de azi nu se poate face altfel de politică. Dar trecerile dintr'un partid într'altul de ce fapt sunt provocate? Ați auzit D-voastră că un liberal a trecut la conservatori fiindcă liberalii nu au realizat un punct din programul lor? Eu n'am auzit. În schimb mi-a trecut foarte des pe la ureche că liberalul și-a părăsit partidul fiindcă nu i s'a dat funcțiunea făgăduită sau situația la care a râvnit. Dar tirania pe care o exercitează cu sau fără succes șefii asupra membrilor partidelor nu este tot un rău care își are origina în chipul în care este zămislită viața noastră publică? Dar în sfârșit, falsificarea întregii noastre vieți constituționale nu e

datorită aceleiași cauze? Astfel stând lucrurile, ași fi trebuit să mă bucur de știrea pe care ne-au dat-o unele ziare că partidele noastre politice au intențiunea de a face politică și la sate. M'aș bucura, de sigur, dacă acele partide ar avea de gând să facă politică, dar mă întristez fiindcă ele doresc să facă și acolo politicianism. Nu e destul că politicianismul a corupt orașele noastre, înveninând toate sufletele, pervertind toate caracterele, murdărind toate conștiințele. În loc ca boala să fie localizată dacă nu stârpită, isteții noștri doctori voesc ca și satele să fie contaminate.

Și apoi cu cine au de gând să facă politică la sate? Cu preoții și învățătorii? De sigur fiindcă numai aceștia au dreptul de vot.

Pentru ce aceia cari doresc să atace acest problem nu-l atacă cu tot curajul și cu toată sinceritatea reclamate de ei? Pentru ce nu cer reforma votului universal? Atunci și numai atunci ar putea fi vorba de politica la sate. Oare reforma votului universal este o reformă menită numai de a confecționa discursuri mai mult sau mai puțin reușite, de a dăruii situații politice mai mult sau mai puțin meritate? Oare această reformă care, după a mea părere, va schimba cu desăvârșire întreaga fizionomie a vieții noastre publice, va fi de-apururi părăsită de susținătorii ei, imediat ce ajung pe banca ministerială? Nu — fără îndoială — veste că partidele noastre politice doresc să facă politică la sate e departe de a mă fi înveselit. Imi dau mai bine seama decât ori cine de nesinceritatea clasei noastre cărmuitoare — am zis mai bine decât ori cine, — fiindcă cunosc obstacolele cari mi s'au ridicat, piedicele cari mi s'au pus în cale, atunci când cutreeram satele din județul Prahova spre a pregăti spiritele pentru reforma atât de mult făgăduită. Convingerea mea nestrămutată e că nici unul din oamenii noștrii politici nu voesc să realizeze votul universal. De ce nu voesc? Imi voi spune și de data aceasta părerea ca în totdeauna, cu toată curățenia sufletească.

Mai întâi fiindcă acela înaintea căruia îngenunchiază toți oamenii noștrii politici — nu o voește. Și apoi? Apoi fiindcă indivizii ca și clasele sociale nu-și părăsesc decât de nevoie drepturile câștigate. Și oamenii noștrii politici își dau bine seama că în ziua în care milioane de Români vor putea să se rostească asupra mersului treburilor publice, partidele nu vor mai putea fi cărmuite cu băncile și creditele. Da. Politica la sate trebuie începută, de oarece numai ea va fi în stare să curețe vițiată atmosfera a vieții noastre publice, dar pentru aceasta elementele cari stau amorțite la întunec, să fie trezite la lumină.

Să intre odată bine în mintea celor desmoșteniți că drepturile cari le sunt de atâta vreme tăgăduite și refuzate cu încăpățănare de cărmuitorii de astăzi, nu le vor fi date niciodată de bună voie. Să nu le cerșească, să le ia. Să înțeleagă odată cei nedreptățiți că nu câteva milioane trebuie să asculte de câteva mii, ci câteva mii de câteva milioane. Altminteri va continua aceeași stare. Să nu se mai plângă!

Plângerea lor, care despică văzduhul nu e auzită sau nu e ascultată. Să nu mai bată la ușa celor puternici! Ea nu le va fi deschisă. Să se organizeze puternic și

atunci fără voia lor, cei de sus le vor îngădui să ia și ei parte la conducerea acestei țări. Altfel mulți vreme încă interesele lor și prin urmare ale neamului vor fi nesocotite și călcate în picioare de boerii—unii născuți, alții făcuți—cari cârmuesc Statul Român în virtutea banului și al sângelui tot atât de necurat și unul ca și cell'alt.

I. IONESCU-QUINTUS
DEPUTAT

CESTIUNI SOCIALE

MODERNISMUL CATOLIC CU OCAZIA MORȚII LUI TYRREL

S'a discutat foarte mult, în ultimul timp, relațiunile dintre credință și știință și aceasta chiar aci, în coloanele *Nouei Reviste Române*. Aceste discuțiuni sunt un semn îmbucurător, căci nu e nimic mai periculos pentru un popor de cât de a sta într'o absolută indiferență pentru problemele sufletești.

Nu spre a reveni asupra acestor discuțiuni, dar spre a releva câte-va date și fapte din viața unui om care a contribuit foarte mult aiurea la răspândirea acestor discuțiuni, voi scrie cele ce urmează.

Nu de mult, a încetat din viață Georges Tyrrel, șeful moderniştilor englezi.

Modernismul e o mișcare nouă a catolicismului. De parte de a fi o mișcare pur dogmatică, el este o adevărată reacțiune în biserica catolică, ceea ce a și făcut ca să fie anatimizată prin encicla papală de la 3 Iulie 1907. Modernismul interesează nu numai pe preoți, dar pe toată lumea cultă, căci reprezentanții lui sunt prorocii unei noi vieți. Mișcarea aceasta a apărut de odată în toate țările culte, ceea ce este semnificativ și dovedește necesitatea unei reacțiuni în lumea religioasă. Unul din reprezentanții lui, am spus, a fost Georges Tyrrel.

Tyrrel n'a fost un savant ca modernistul francez care în momentul de față predă la *Collège de France* istoria comparată a religiei, și nici filosof ca Edouard de Roy. Tyrrel a fost un om de acțiune. Din fire mistic, era însă neastâmpărat, prea vioi ca să poată răbda starea de azi în care se află biserica catolică.

De și aparținuse bisericii Anglicane el a trecut la catolicism în 1879 și a făcut parte din ordinul jezuiților. La 1904 a publicat o carte *Lex orandi*, care l'a pus în conflict cu biserica catolică, dar care i-a permis să-și propage ideile sale. Cinstit, drept, cult, el era foarte apreciat și foarte iubit, de însăși oamenii de știință, cari nu credeau.

Unul din acești savanți, profesorul de antropologie, Mivart, i-a exprimat părerea lui despre catolicism și i-a arătat imposibilitatea de a împăca vre-odată știința cu biserica actuală.

Iată ce i-a răspuns Tyrrel:

«Mi se pare că te înșeli dacă dai vr'o însemnătate formulelor teologice. Concepția generală a catolicismului e mult mai largă decât vederile catolicilor. Fiecare teolog se căznește ca să-și întărească învățăturile sale cu autoritatea bisericeii. D-ta, se poate, să te fi su-

părat nu cu biserica dar cu teologii. Cine ne învață de existența și puterea bisericeii? Aceiași teologi, slabi, muritori, păcătoși ca și noi înși-ne. Nu vă îngroziți de anatemele pe cari le aruncă acești teologi».

Scrisoarea aceasta care a apărut în *Corriere della Sera*, l'a făcut pe Tyrrel să fie izgonit din ordinul jezuiților. Lucrul acesta nu l'a împedecat să-și continue activitatea, atrăgându-și pe fiecare zi tot mai multe afurisenii din partea Papei. În 1907, împreună cu Loisy și Le Roy au fost izgoniți din Biserică. Loisy și-a lăpădat rasa și e profesor. Tyrrel a rămas până în ultimul timp credincios hainei pe care o purta și toate anatemele nu l'au putut îndepărta dela biserica catolică.

Înainte de a muri a cerut să se împărtășească, ceea ce i s'a permis. Dar biserica catolică n'a putut să rămâie demnă până în ultimul moment, și pe preotul care l'a însoțit până la ultimul locaș, l'a afurisit.

Dacă nu intrăm în detalii, dacă nu vom căuta să punem în relief părțile slabe a modernismului, am putea spune următoarele despre el:

În primul rând modernismul se bazează pe evoluția dogmatică și religioasă. Neocupându-se de existența *revelație*, el spune, că priceperea și explicarea ei variază cu evoluția culturii și a religiei. Tyrrel a definit aceasta foarte bine, spunând că istoria religioasă se rapoartă realității tot așa cum dramele lui Shakespeare se rapoartă la cronicile istorice, cari i-au servit drept canava. Dogma, — e în totdeauna o *traducere* rea a revelației. Chiar în cele mai înalte trepte ale ei, religia, grație *traducerii* necorecte, nu se poate scăpa de antropomorfism.

Istoria bisericeii este istoria creșterii conștiinței religioase. Și biserica e numai atunci vie, când ea își dă seama de evoluția ei.

Pentru creșterea și dezvoltarea creștinismului, e absolut nevoie de biserică. Fără biserică n'ar fi creștinism. Ea este aceea care întărește și alimentează învățăturile lui Hfistos. Faptul că biserica, bazându-se pe propaganda ei, și-a schimbat dese ori dogmele, nu însemnează ruina ei, ci puterea sa. Iar dacă acum ea nu mai ascultă de vocea prorocilor ei și nu prea vrea să recunoască creșterea conștiinței sale, lucru pe care-l făcea în trecut, asta e o mare greșală.

Tyrrel adaugă, că toată însemnătatea sfinților în aceasta a și consistat, că fiecare din ei a arătat o nouă îndrumare în priceperea și existența idealurilor religioase. Sf. Antonie, Sf. Francis, Sf. Thoma, reprezintă cele mai deosebite tipuri de sfinți. În momentul de față nu mai sunt sfinți noi, pentru că sfinții pe cari îi canonizează biserica de azi, nu crează noi drumuri, ci numai susțin sfințenia veche. Și odată ce evoluția bisericeii s'a oprit, s'au oprit și creațiunile credincioșilor.

Se vede de aci că modernistii privesc la biserică ca la un organism viu care se dezvoltă și care pe zi ce trece caută a atinge adevărul absolut păstrat în ea.

A doua parte caracteristică a modernismului, e simpatia pe care o arată pentru activitatea creatoare și autonomă a personalității omenești.

După Tyrrel, fondul fiecărei religii este în conștiința

fiecărui om, în priceperea lui individuală a Dumnezeirii. Cuvintele cari îi erau dragi și pe cari le repetă Tyrrel foarte des, erau *Lex orandi, lex credendi*.

Concepțiile acestea ale modernștilor face ca să se întrebe mulți: pentru ce nu părăsesc oamenii aceștia catolicismul și de ce nu trec la protestantism, în care autoritatea bisericească n'are însemnătate și numai conștiința lăuntrică. Un scriitor rus, d. Filosofos, după care iau datele acestea, a avut, relativ la chestiunea de mai sus, o discuție cu Le Roy.

— Eu nici o dată nu voiu trece la protestantism i-a declarat Le Roy. Sau mai bine zis, nici odată nu voiu părăsi catolicismul pentru că cred în dreptatea lui. Numai că dreptatea aceasta nu este desvăluită în întregime. Fără biserică, omul se perde în singurătate. În biserică — e tot real.

«Taina Eucharistiei — e un simbol sublim al unirii oamenilor cu Dumnezeu. Eu m'apropii de taină singur, gol, slab. Dar eu știu că îndeplinind această taină, eu îndeplinesc un act demn de dragostea oamenilor, întăresc unitatea mea mistică cu ei. Stând în biserică, eu nu părăsesc pe muritorii de pe pământ, dar în același timp sunt în legătură cu cei morți. Afară din biserică cea mai mare parte din oameni mi s'ar pareă străini, cu cari n'am nimic comun. Biserica — alimentează credința. Credința mea în Dumnezeu se întrepine cu credința colectivă în biserică. Bine înțeles, puterea bisericească are dreptate când mă înlătură din sânul ei, pentru că m'am îndepărtat prea mult de catolicul mărginit în credința lui. Dar ceea ce este însemnat e că eu mă simț în interiorul bisericii și orice persecuție nu-mi va putea îndepărta această credință. Sunt biserici empirice și biserici mistice. Primele se înșeală foarte des. Crezi d-ta că eu nu văd toate relele bisericii?»

Afără de credința mea interioară, individuală, eu cred în imanența bisericii ca un ce mai presus de toate. Dumnezeu nu trăiește numai în conștiința religioasă a omului, luat în parte, dar și în sufletul bisericii, în toată omenirea care crede, simbolul căreia de altfel și este biserica.»

In legătură cu aceasta, e foarte caracteristic că pentru toți modernștii punctul principal al religiei nu este nici intelectul, nici conștiința, dar *voința*. «Dacă religia n'ar fi expresiunea adevărată a pragmatismului activ, scepticismul ar fi cea mai înțeleaptă filozofie», spune Le Roy.

Pentru aceasta Le Roy și concepe Dogmatica bisericească din punctul de vedere pragmatic. Dogma, după părerea lui, nu este altceva decât expresiunea mai mult sau mai puțin exactă, a *liniei de conduită* a cuiva. Din punctul de vedere rațional — dogmele nu sunt acceptabile. Pentru un credincios însă, ele sunt ca niște stâlpi bătuți pe un drum, spre a arăta granița dintre acțiune și renunțare.

Fiecare creștin se adresează în timpul rugii sale unui Dumnezeu personal. Din punctul de vedere logic și filosofic, concepția despre un Dumnezeu personal nu e permisă. De altfel lucru e și explicabil, dacă dăm

lui Dumnezeu caracterul unei personalități, noi fără să vrem îi dăm ceva omenesc, îl limităm din punctul de vedere antropomorfic.

Din punctul de vedere pragmatic însă, dogma despre ipostazele Dumnezeului — e postulatul fiecărei rugii. Ea indică că credinciosul e dator să se adreseze lui Dumnezeu, ca unui aproape al său, ca unui părinte iubitor, ea stabilește legătura dintre om și Dumnezeu.

Mai mult, când biserica propovăduiește, că în timpul împlinirii tainei Eucharistiei, darurile se transformă în trupul și în sângele lui Crist, intelectul reprezintă pentru ea o expresiune neinvincibilă. Din punctul de vedere, învățăturile bisericești dobândesc o însemnătate foarte adâncă. Prin acțiunea sa, acel care se comunică, întărește prezența lui Hristos, întărește unirea Universului cu Cristos. Părțile cele mai însemnate din cartea lui Le Roy ¹⁾ sunt închinare Invierei. Dând toate însemnătatea în cea ce privește intelectul, ecseghetice și cercetărilor științifice, Le Roy reține partea pragmatică a dogmei: fiecare credincios e dator să trăiască în așa chip, ca și cum ar trăi împreună cu Hristos, care a înviat în biserica lui Hrist.

Subliniind caracterul pragmatic al credinței, Le Roy ca și mai toți modernștii își bazează învățăturile pe filosofia ultimilor ani, așa numită pragmatică ¹⁾.

Dar partea cea mai interesantă a modernismului e atitudinea sa față de cultura și știința contemporană.

Dacă modernismul ar fi numai o mișcare novatoare în interiorul bisericii, el n'ar atrage atenția generală. Discuțiile teologice sunt o chestie familială care nu pot interesa toate straturile societății culte.

Modernismul nu e o nouă îndrumare a catolicismului, el este o încercare de împăcare a științei cu credința, cum este și încercarea de a găsi bazele culturii religioase.

Modernismul este o manifestație adâncă a societății și ca atare merită o atenție specială. Nu trebuie privit numai din punctul de vedere bisericesc dar și din punctul de vedere cultural.

Biserica a văzut în ultimul timp multe conversiuni. Conversiunile lui Brunetière, François Coppée, Huysmans, au produs mare senzație în Franța. Dar ele n'au nici o însemnătate socială. Totdeauna vor exista suflete obosite, cari 'și-au cheltuit viața în tof felul de credințe și cari pierzând ori ce reazem, vor căuta mântuirea lor în ceva. Dar astfel de suflete aleargă cu aceiași încredere și într'un sanatoriu și și găsesc acolo liniștea dorită. Pentru aceștia biserica nu e decât un sanatoriu nevropatologic. Ei nu caută decât scăparea lor individuală și acesta e un fel de egoism al romanticilor noștri moderni.

Se poate că s'au și vindecat mulți din ei convertizându-se.

Modernismul însă e cu totul altceva. El nu tinde la

¹⁾ *Le Roy. Dogme et critique.*—Paris 1907.

¹⁾ Despre această filosofie va ține o conferință d. Antoniadu la Societatea de Studii filozofice Duminică la 21 Martie, când se va ocupa de filozofia Americană. Cititorii cari ar voi să se puie în curent cu chestiunea, pot consulta cu folos cartea lui W. James despre *Pragmatism* și excelenta carte a lui Bergson: *Evolution creatrice*.

vindecarea omenirii, el tinde la renașterea ei. Moderniștii nu au avut nevoie să apeleze la biserică, ei crau în ea, ca să-și întărească sufletul. Ei nu se ocupă atât de ei însuși cât sunt preocupați de toată omenirea. Drumul lor e știința, istoria, cultura. ei știu cât este de mare criza sufletească a omului modern care caută pe Dumnezeu, nu atâta colo sus — undeva — dar aci pe pământ, nu atât pe Dumnezeul transcendent, cât pe Dumnezeul imanent.

Ca oameni serioși, culți, neurând nici biserica, dar neurând nici cultura, ei se adresează în primul rând factorului celui mai obiectiv, istoria, și ei au observat că în tot cursul vremilor religia a avut o mare însemnătate în viața popoarelor; bazați pe logică, ei văd că nimic nu indică că omenirea va merge mai departe fără religie sau pe de lături de religie.

Sunt, e drept, oameni cari cred că știința a învins pe Dumnezeu. Sunt foarte mulți atei convinși. Dar credința lor în înfrângerea lui Dumnezeu ei o bazează pe psihologie, și nu pe vr'un fapt obiectiv. Cu cât un om e mai cult, cu cât știe mai multe lucruri, cu cât e mai cinstită conștiința lui științifică, cu atât e mai prudent în chestiile și discuțiile religioase. Intr'un cuvânt, setea religioasă e tot așa de vie în om ca și în trecut, numai izvoarele cari îi potoliau această sete s'au turburat.

Mai înainte n'a fost așa.

Până la reformă, catolicismul era stăpân pe toată viața intelectuală și culturală. Cu reforma, lucrurile s'au schimbat, catolicismul a început să decadă. Ca să scape biserica catolică, jezuiții au înconjurat biserica cu ziduri chinezești.

Revoluția franceză a dat a doua lovitură bisericeii. Catolicismul s'a îngrădit și mai mult și a declarat în interiorul său starea de asediu.

Moderniștii văd în aceasta nu măsuri de întărire, dar de ruină a bisericeii. Pentru biserică sunt mai periculoși prietenii ei încătușați și închiși în fortărețe decât necredincioșii din afară. Și de aceia moderniștii caută a scăpa creștinismul scăpându-l de această îngrădire în sine.

Biserica ar trebui, după părerea moderniștilor, să iasă din închisoarea pe care și-a zidit și să plece în lume, să meargă mână în mână cu această lume în căutarea și găsirea veșnicului și bătrânului Dumnezeu. Și cum biserica nu vrea să pornească această luptă, o pornesc ei. Se poate că încercarea e mai mare de cât puterile lor. Se poate că vor peri în lupta pe care o întreprind. Dar cine îi va osândi?

Chiar dacă teoriile lor sunt nedrepte, chiar dacă filosofia pragmatică e o greșală, totuși rămâne de partea lor încercarea de a fi căutat să pătrundă în psihologia omului contemporan.

Se simte nevoia unei revizuirii complete a hărții ideilor culturii contemporane, se simte nevoia încheierii unei păci care ar permite evoluția creațiilor culturale. E timpul să rupem cu vechile tradiții, atât religioase cât și științifice. Faptul acesta se vede din toate manifestările spirituale din ultimele decenii.

Ei bine, moderniștii au început această luptă. Discuțiile lor cu religia și cu știința nu sunt certurile literare a unor intelectuali, nu sunt argumentări teologice, ci sunt începuturile unei lupte, cum am spus, pentru apropierea religiei de știință, a Dumnezeului de Univers.

Dr. I. DUSCIAN.

RELIGIA, MORALA ȘI SPIRITUL FILOSOFIC IN LICEU

Chestiunea religiei în liceu, este una dintre cele mai delicate. Religia nu poate fi primită decât de inimile naive sau sentimentale, și nu poate fi înțeleasă decât de spiritile culte; condițiuni pe cari liceanul nu le îndeplinește, nefiind nici copil, nici încă destul de instruit. El se joacă cu principiile, ca un copil neastâmpărat cu cuțitul: taie și lucrurile trebuincioase.

Sentimentul religios, pentru a putea face față relector din viață, trebuie să fie foarte puternic. La aceasta contribuiesc mai cu seamă părinții, individualitatea elevului, spiritul timpului, așa cum se manifestă în societate, în mediul înconjurător de toate zilele. Acestea sunt influențele cari contribuiesc a determina existența sau lipsa dispozițiilor religioase, și nicidecum școala secundară. Sentimentul religios se inspiră acasă, sub îngrijirea duioasă a mamei, când ești copil și-ți lași micile tale mâini în ale ei, ca să le unească și să le ridice în sus; când îngâni stângaciu după dânsa «tatăl nostru carele ești în ceruri...». Atunci se sădește în suflet încrederea în ziua de mâine și darul acela sublim de a spera.

Oricari vor fi argumentele împotriva religiei, un lucru rămâne dovedit: ea este o admirabilă forță educativă. Sforțările pe cari le face știința pentru a adânci problema formațiunii caracterului, vor conduce neîndoios la o potolire a conflictului aprins în unele țări, între biserică și școala laică. Elvețianul F. W. Foerster, într'o carte recentă a sa: *Școala și Caracterul*, se exprimă astfel:

«Trebuie să lucrăm pentru a convinge societatea laică—intemeindu-ne pe propria sa experiență în educație—despre valoarea neperitoare a religiei. Aceasta va aduce o nouă unire între religie și școală pe baze mai profunde decât cele dintâi. După cum grija lor de soarta copiilor contribuie a apropia mulți soți desuniți, tot așa studiul într'adevăr concret al problemelor de educație morală va apropia într'o zi, prin o colaborare în condițiuni nouă, puterile, înstrăinate azi una de alta, Școala laică și Biserica.»

Această colaborare, nicăeri nu se poate face mai în bune condiții, decât în școala primară. Religia are graiul sufletelor primitive, și copiii totdeauna o vor înțelege. Aici se va putea desvolta și întări acel sentiment religios, despre care s'a vorbit mai pe larg în alt articol al nostru¹⁾, sentiment înălțător și de o netăgăduită însemnătate, care nu dispăre, ci evoluează treptat cu lărgirea conștiinței omenești.

«Există în noi, zice Maurice Barrès, puteri ce nu se traduc în acte; ele sunt invizibile pentru cei mai de aproape ai noștri, și chiar pentru noi înșine. Ele formează în sufletul nostru niște centre, ascunse într'o umbră aproape absolută, dar în jurul cărora vin să se cristalizeze toate sentimentele asemănătoare ale vieții. Sunt pasiunile cari se prepară; ele vor izbucni la cea mai mică lovitură neașteptată.»

Ei bine, religia, în timpul copilăriei, poate să creeze

1) Universitatea noastră și Religia.

asemenea centre, cari nu vor fi pasiuni, ci sentimente, forțe morale. Netăgăduit că știința e folositoare, ea îmi dă cunoștinți diferite despre tot ce mă înconjoară, și din cari pot să-mi fac chiar o unitate, căci înțeleg legătura fiecărui lucru cu totalitatea. Știința îmi dă însă noțiuni, dar nu-mi dă simpatia, dragostea. Și dacă religia poate să-mi dea asta, în vârsta fragedă, să arunce cel puțin sămânța în sufletul copilului, chiar dacă mă desprind mai târziu de dânsa, tot am în mine un sentiment mai mult, scânteia ascunsă pe care n'o văd, dar care mă va împedea să cad în momentele cumplite, de încercare, de suferință.

Dificultatea cea mare în decursul liceului, este tocmai să nu stingem scânteia ascunsă. De aceea, cred eu, religia trebuie predată cu multă prudență, ba, în cursul superior, ar fi, poate bine să și lipsească din program. Când tendința tuturor cursurilor de liceu este de a desvolta spiritul de observare, de critică; de a nu admite decât ceace poți singur descoperi și înțelege; când experiențele de știință și logica strânsă a matematicilor dau o anume direcție, imprimă un fel de a fi particular spiritului, așa ca el să nu mai poată primi nimic fără dovezi evidente, când totul, în sfârșit, e pentru cercetare și analiza obiectivă, menținerea sau introducerea religiei în cursul superior, ar fi, mi se pare, o greșeală.

Morala religioasă, natural, suferă și ea de aceste neajunsuri, de aceea nu a dat roade simțite în școală, și nici nu va da. Greutatea, fără îndoială, mai vine și de acolo, că studiul moralei e arid și puțin atrăgător. Elevii, de obicei preferă mai bine să asculte o lecție de fizică decât un discurs asupra moralei religioase, și nu trebuie scăpat din vedere că indiferența pentru o lecție de morală, are urmări cu mult mai rele decât indiferența pentru o lecție de știință. De aceea, în primele trei clase inferioare ale liceului, morala ar trebui să se predea cu ajutorul studiilor literare și istorice, cu ajutorul studiilor sugestive și a convorbirilor în clase, a căror acțiune spontană va crea un fel de atmosferă, de climat moral, unde profesorul e chemat să aducă viață. Pentru a face să pătrundă în sufletul elevului principiile de morală, pe cari istoria și lecturile ni le pun la îndemână, profesorul va trebui să profite de acele rari clipe, când întreaga clasă se află sub imperiul unei emoțiuni de revoltă sau de înduioșare, când copiii, vibrează la fel,—atunci va fi momentul cel mai potrivit pentru a lega percepțiile cu faptele cari au produs emoțiunea. În chipul acesta se va face o primă îndrumare către morala filosofică.

* * *

Asupra modului de a se predă morala în cursul superior, părerile sunt împărțite. Unii sunt pentru morala evolutivă-estetică, alții pentru metoda doctrinală. Cei dintâi voesc să dea moralei un caracter științific, pozitiv, adică să o întemeieze pe fapte, pe cunoștințe psihologice și sociologice. Regulele de morală evoluează și se adaptează neconținut noilor condiții ale vieții sociale. Trebuie, zic ei, să urmărim mișcarea, să încercăm a scoate legi, să descoperim rostul lor și transformările la cari sunt supuse pentru a le pune în armonie cu organiza-

ția vieții moderne. Regulele de conduită nu mai trebuie cercetate în inspirațiile subiective ale conștiinței individuale, ci în legea evoluției lumii sociale.

Intrebarea e, o știință a moralei poate ea într'adevăr să ție locul unei morale? Dacă principiile fără fapte, sunt neputincioase, faptele fără principii, la rândul lor, sunt neîndoișoare. Evoluția ideilor morale arătând elevului că ele nu sunt veșnice, îl face să măsoare valoarea lor după durată: ideea că ele vor muri cândva, va ridica mult din autoritatea lor.

Metoda doctrinală pare a fi mai nemerită pentru un curs de liceu. Teama că ea ar stânjeni libertatea de gândire, e neîndreptățită. Spirite inerte vor exista totdeauna. Oricare ar fi metoda întrebuițată, nu vei reuși niciodată să le scoți din pasivitate. Spiritele vii și personale, din potrivă, fiindcă morala doctrinală e mai cunoscută și mai ușor de înțeles, vor găsi totdeauna prilej să-și exercite dialectica în jurul ei. Argumentând contra propriului tău profesor, mai lesne îți desprinzi gândirea ta personală.

Principala grijă a unui profesor ar trebui să fie, cred, aceea de a stabili mai întâiu caracterul obligatoriu al moralei, indiferent dacă el ar întrebuița una sau alta din metode, sau dacă le-ar întrebuița simultan pe amândouă, căutând adică a întări prin fapte, ceace a putut stabili în mod teoretic. Iată în această privință o observație instructivă, pe care am întâlnit-o într'un raport asupra predării moralei în Franța.

«Filosofia practică a lui Kant, zice un profesor, constituie fondul învățământului pe care îl predau. Imprumut dela Kant morala sa formală și susțin, că deși conștiința a evoluat și evoluează, afirmă totuși infailibilitatea datoriei. S'a observat că această doctrină, atât de simplă și atât de puternic construită, se potrivește admirabil cu dispozițiile intelectuale ale elevului. Cum ea se sprijină pe afirmațiunile simțului comun, ea îl satisface pe deplin, fiindcă-i lămurită și întărită de ideea ce el își formase mai dinainte despre datorie. Deși ea se sprijină pe postulate nedemonstrabile, nu e de temut că elevul îi va discuta fundamentele¹⁾».

Principiile de morală odată stabilite, se va arăta cum ele se sprijină pe raporturile dintre oameni, așa cum le-a putut constata experiența. Azi chestiunile sociale sunt în fierbere, în continuă prefacere, și soluțiile lor vor fi hotărâtoare pentru destinul națiunilor, e bine deci ca morala să aibă un caracter eminent social. Pentru aceasta va trebui să se lămurească cât mai bine diversele raporturi sociale, începând cu familia și statul, și sfârșind cu omenirea în genere. Să se arate pentru fiecare grup social, poziția la care poate năzui și la care nu; să se arate de asemenea, pericolele la cari se expun cei ce au aspirațiuni prea mari, când nu au nici aptitudini, nici mijloace, nici putere de muncă îndestulătoare.

Condițiunile vieții au devenit atât de complexe, în cât instinctul, bunul simț și tradiția nu mai sunt îndestulătoare pentru orientarea conduitei. Tinerii mai mult decât oricând, au nevoie nu numai de precepte, dar și de prevestiri, de povești asupra artei de a putea

1) Revue Universitaire. 15 Mai 1907.

trăi. Elevii, cari în marea lor majoritate aparțin familiilor modeste, sunt lipsiți de direcție tocmai în momentul critic, când trebuie să-și aleagă o profesiune. Ei nu știu ce sacrificiu de bani se cere pentru pregătirea unei cariere, ce foloase reale pot trage în urmă, cât costă viața, ce cerințe are cutare profesiune; câte eforturi, ce situație de familie și câte relațiuni sunt necesare pentru a asigura succesul într-o carieră. Ei se hotărăsc la întâmplare, adesea, din vanitate și numai fiindcă numele unei profesiuni e mai mult sau mai puțin sunător decât celelalte.

Iată câteva din chestiunile cari ar putea servi ca puncte de orientare pentru alcătuirea unui program:

Familia. Constituția sa morală și civică. Funcția și datoriile ei. Națiunea, solidaritatea generațiilor. Virtuțile private și urmările lor pentru națiune. Drepturi și datorii reciproce. Respectul persoanei omului. Respectul pentru credințe. Fundamentele autorității publice. Respectul legilor. Adevărata și falșă egalitate. Importanța credințelor din punctul de vedere al moralității publice și private. Sancțiunile moralei. Sancțiunile conștiinței. Sancțiunile sociale.

Un program conceput în spiritul acesta și predat cu începere din clasa IV și tot restul liceului, va da rezultate mult mai bune, decât dacă s'ar grămădi într-o singură clasă cum se face de obicei. Ingrămădirea programului într-o singură clasă, prezintă inconvenientul că transformă morala în pură materie de examen, ca oricare alta, pe care elevul o învață, cum ar învăța fizica, chimia, botanica și despre care, odată eșit din liceu, nu va mai păstra decât o slabă amintire. Dacă repartizăm, însă, morala pe mai mulți ani de zile, principiile sale esențiale vor reveni neconținut în discuție, ca un «leitmotiv», se vor fixa mai adânc în minte și vor face să li se audă ecoul încă multă vreme după ce vom fi părăsit băncile școlii. Elevul, astfel, nu va mai părăsi liceul cu inima goală și nedumerită, în el s'a sădit, prin convingere, respectul legilor, al îndatoririlor și rostul muncii. Concluziile unei astfel de morale mai au pe lângă altele și marele merit, că pregătesc spiritul pentru intuiția religioasă, făcându-l capabil să guste acel sentiment înălțător, care constituie fondul intim și înălțător al tuturor religiunilor.

* * *

În mijlocul îndoelilor de tot felul, există totuși o dispoziție îmbucurătoare: tinerii sunt infometăți de speranță; ei vor asculta totdeauna pe cei ce le făgăduesc ceva mai înalt, mai curat, mai deasupra lucrurilor. Această năzuință spre mai bine, nu este altceva decât sentimentul primitiv de unde au izvorit religiunile, sentiment curățit, curățit de superstiții, dar îmbogățit de aspirațiile ce s'au ivit în strecurarea atâtor veacuri. Acest sentiment se va mai supune el oare formulilor și dogmelor bisericesti? Poate, dacă acestea din urmă vor ști să facă concesiunile necesare, potrivit cu noua concepție a lumii. Nu se va mai crede, probabil că Isus este fiul lui D-zeu, în înțelesul bisericii, se va crede totuși în fiul Mariei, cel mai dulce, cel mai curat și mai limpede dintre inițiatori, și pururea se va striga cu poetul:

Al nostru ești: al celor slabi și goi —
Pământ ți-e trupul și'n pământ s'ascunde,
Dar umbra ta rămâne printre noi
Și inima-mi te simte or'șiunde.

Nu, Nu. Ale Golgotei reci piroane
Nu te-au lipit atât de strâns pe lemn,
Cât te-au legat de acest pământ nedemn
Nemărginirea rănilor umane!

(Cerna).

Credința se schimbă dar nu dispăre. «Știința modernă, zice Alexandre Dumas fiul în una din prefețele sale, lărgește atât de mult concepția de D-zeu, că rațiunea noastră tinde a primi, fără a abdică dela sine însăși, un «divin» logic, comprehensibil, natural al căruia cel mai mare excomunicat al secolului, Renan, este primul său apostol. Ce fază interesantă și fecundă a civilizațiunii omenești străbatem noi! Activitatea neîntreruptă a sevei misterioase din sufletul omului, pe care mulți însă o socot moartă, este vizibilă pentru toți cei ce știu să privească și vor să vadă. Ea se ridică din toate adâncurile, coboară din toate înălțimile».

Religia se transformă și se lărgește tot mai mult, căpătând un înțeles din ce în ce mai filosofic. Nici o morală nu poate să trăiască fără o concepție relativă la valoarea și scopul vieții omenești, fără o idee dominantă. Această idee dominantă nu o poate da decât religia sau filosofia. Pretutindeni se cere voință și energie. Dar ce pot aceste forțe fără o unitate de direcțiune? Ele ar fi ca «un piano bogat fără mâna care să-i apese clapele pentru a scoate armonii». Energiile individuale, în liberul lor joc, n'ar putea să coordoneze decât foarte cu greu și cu prețul pierderii a unei enorme forțe vii. Energia morală însăși rămâne neputincioasă, dacă nu are o îndrumare precisă, un sfârșit determinat, o idee regulatoare.

Această idee regulatoare, care transformă voința în adevărată disciplină interioară, numai filosofia o poate da. Știința propriu zisă este un mod de cunoaștere abstractă, care se mărginește a da o privire asupra lucrurilor în relațiune unele cu altele. Ea sfârșește cu evoluționismul fizic, care explică universul în mod pur mecanic. Punând toate cauzalitățile în lumea exterioară nu este decât un aspect sau un reflex al celeilalte. William Nicati, de pildă, în dorința de a se sprijini numai pe datele certe ale științei, definește universul, în «Filosofia sa Naturală», aproape cum a-i defini un corp geometric:

Natura este universala armonie a unui compus neechilibrat de intensități, de momente, și de puncte, clipe din tensiunea timpului și a spațiului. Fragment din natură, spiritul omenesc pătrunde și reflectează toate părțile sale prin știința sau raporturile ce el întretine cu el însuși și cu restul universului. Astfel vrea credința științifică, aceea a naturalismului suficient; a unei naturi explicată prin ea însăși¹⁾.

Dar odată cu această definiție chiar, dăm peste noțiuni cari scapă relațiunilor pur științifice: timp, spațiu, mișcare, forță. Reflecțiunea asupra lor și asupra științei însăși, în general, reflecțiune dela care omul nu poate

1) William Nicati. Philosophie Naturelle 1907.

abdică, nu este altceva decât o filosofie. Filosofia este, deci, un complement și în același timp un corectiv al științei pozitive, fiindcă, pornind dela aceasta, ea deschide orizontul către problemele morale și sociale.

Niciodată par'că, mai mult decât acum, nu s'a simțit nevoia de a se răspândi cugetarea filosofică, în care se pun toate speranțele de armonie ale spiritelor.

«Marele mijloc al unirii sociale în libertate, este filosofia, zice Alfred Fouillée. Savanții și literații sunt departe de a fi totdeauna toleranți și deschiși ideilor altora. Rațiunea adâncă și comună a diverselor păreri le scapă, pentru că această rațiune zace în fondul spiritului omenesc și derivă din raporturile sale esențiale cu lumea exterioară sau cu societatea omenească. De aceea, ei n'au decât două căi la îndemâna lor: a nu crede nimic sau a crede orbește, a fi indiferenți sau a fi netoleranți! Cercetarea aprinsă a ceea ce este dincolo de aparențe, convingerea nu mai puțin aprinsă că în fiecare gândire sinceră este o parte de adevăr, iată caracteristica spiritului filosofic, fără de care nu poate exista o legătură rațională între oameni. Un filosof care nu înțelege doctrina opusă lui, chiar de i s'ar părea falsă sau imorală, incetează *ipso facto* de a fi filosof.

«... Nicăeri nu se tolerează mai mult, nu se stimează mai bine decât în filosofie, fiindcă esențialul spiritului filosofic este tocmai de a pătrunde în fiecare gândire pentru a-i scoate originea omenească și adevărata-i valoare. Concilierea după discuție, e filosofia însăși, fiindcă aceasta are de obiect unitatea spiritului omenesc și unitatea adevărului universal. Ceea ce face că, în practică, filosofia încheie cu unirea și iubirea reciprocă. Libertatea și fraternitatea sunt virtuți filosofice prin excelență; trebuesc inspirate tinerimei, pentru ca să le păstreze mai târziu în sânul vieții civice, aceste principii ale oricărui liberalism și oricărui solidarism».

Filosofia astfel înțeleasă, este o religie, și o religie astfel deschisă, este o filosofie.

Această deschidere însă, nu se poate face așa de odată, brusc, cum își inchipuesc unii. Afirmarea atât de des repetată, că religia și-a îndeplinit rostul și că acum poate să dispară, e o formulă foarte comodă pe care azi toți analfabeții o recită. Întrebarea e, dacă religia poate să dispară, poate ea să dispară pentru toți la fel? Ajuns'au toți oamenii în același stadiu de dezvoltare, la aceiași înălțime de pricepere? Afară de asta știința însăși ne spune că, în lanțul scurgerii unei vieți dela concepția copilului în sânul mamei până la complectă dezvoltare a omului, mintea iese succesiv, reproducând în mic, diversele faze prin care a trecut întreg spiritul omenesc. Apoi, dacă religia a fost cândva o necesitate, de ce n'ar fi o necesitate azi, cel puțin pentru vârsta corespunzătoare fazelor trecute, cel puțin pentru cei rămași cu mintea mai în urmă?

«Virtutea epocilor de necredință, a zis Renan, este tezaurul acumulat în epocile de credință». Și de sigur că Renan se gândea la dânsul, la propriul său suflet, când a aruncat această afirmare. De ce adică n'am acumula și noi atunci când este cu putință, ceva din acel tezaur atât de trebuitor în viață? Nu, religia este încă o necesitate, o necesitate care va urmări pururea

transformându-se, spiritul omenesc. Și fiindcă această transformare se întâmplă mai adese în vârsta de liceu, aici stă și primejdia cea mare, primejdia de a lăsa ceva să plece, fără a pune nimic în loc.

Detalii mai precise n'aș putea să dau, căci însăși chestiunea transformării e neprecisă. Discuția, sper, va continua, că doar n'oi fi eu unicul—ca să nu zic năivul—care am luat în serios asemenea chestiuni!

N. EM. TEOHARI.

LITERATURA

FETIȚA GUIATUN

Bătrânul Eghiân 'și avea coliba pe pârâul Izimyal din întinsa pădure cu același nume. De puțin timp era la el fetița Guiatun pe care o cumpăraseră dela tatăl ei.

Eghin era un vestit vânător de fiare sălbatice; mâna-i dreaptă fusese sfâșiată de un urs dar se vindecase, și îndrăznețul vânător încercat în lupte și mai periculoase uitase și această luptă din care eșise învingător ca de obicei.

— Dă-mi fata și'ți voi da piei scumpe, oase scumpe, zise Eghin. Tu ai o fată.

Tatăl Guiatinei se uită la soarele care apunea pe după pădure, se scărpină după ureche și întrebă.

Dar tu ce'mi dai bătrâne Eghin?

Eu îți dau piei de dihor, de urs, praf și gloanțe și mai dau multe, multe.

Tatăl Guiatinei mai privi spre apus de soare și iar se gândi. Nu, nu bătrâne Eghin, nu încă, fata-i tânără de tot, lasă să mai crească, nu i-a venit vremea încă.

Dar voia lui Eghin trebuia să se împlinească ca unul ce era spaima pădurilor și stăpânul lor.

Renul încărcat cu darurile de răscumpărare era în pragul colibei. Bătrânul Eghin luă jos desagi grei încărcăți cu oase și piei scumpe și începu a deșerta una câte una din piei ca să ațâțe lăcomia tatălui.

Iată și praf și gloanțe zise Eghin. Dacă mâine ai vrea, poți să împuști toate fiarele din pădure, nu te supără nimeni, poți și acu să te duci... dacă vrei să împuști....

Cu asta îl înduplecase pe tatăl Guiatinei, care iarăși era un mare vânător, și astfel îl înșelase.

Fără să mai zică ceva, luă dăsiagi grei și-i duse în colibă.

— Iiu! Iiu!, chiui el de câteva ori... Iiu! Iiu! Guiatun Fetița veni în fugă, sburând ca capra neagră din piatră 'n piatră, din stâncă 'n stâncă. Era tânără de tot de tot, de o frumusețe sălbatică, sveltă și sprintenă, îmbrăcată cu o piele de capră, pieptul încărcat cu salbe de oase scumpe!

— Du-te cu el, îi zise tatăl ei, te-a luat el, te-am dat lui Eghin. Renul plecă în pași mari ducându-i pe amândoi, urcând mereu până coborâră pe râul Izimjul, unde era coliba lui Eghin.

Bătrânul Eghin stă și mustrează pe tânăra fetiță. Mai așteptăm o lună, două, și te faci nevastă.

— Nu! nu vreau, n'am să fiu.

Chicotește bătrânul Eghin, se scutură de răs, se clătină de să cadă în focul lângă care se prăjește.

— Nu, nu vrei?... Iii! hi!, eu vreau să fii.

— Ba eu nu vreau.

Și bătrânul râde, râde, de-și saltă greoiul corp, de sub blana de urs.

Așa dară nu vrei? Ho, vrei să sgârui ca dihorii, să muști ca nevăstuica? Dar tu uiți că sunt eu cel mai vestit vânător, și ce am prins nu'mi scapă din mână.

Tânăra Guiatun în picioare se scoală, cu mâinile gătu-și împresoară și legănându-și sveltul trupușor, plânge amar și jalnic. Pădurea îi duce jalea și mai departe, ea cântă și cântă durerea ce o cuprinde.

Frumosul meu soare a apus
Noaptea neagră ne'a adus
In pădure păsările nu mai cântă
Pe mine greu mă înspăimântă
Și durerea mă frământă
Oi! — ia... ia, Oi — ia... ia

— Taci că-i urât cântecul tău fetițo, râde bătrânul Eghin, mie nu-mi place așa cântece reci.

Guiatun tremura de mânie, se scutura de fiori... reci.

— Plâng, și voi plânge, țipa ea, eu sunt puilul de lup părăsit... flămând, îmi-voiu scoate ochii să nu mai văd nimic.

Drept răspuns bătrânul Eghin râde înfundat.

— Bine scoate-i, aruncă-i la pământ acei doi ochi frumoși și negri; iar bătrânul corb îi va lua și duce pe un copac verde, unde-i va mîncă, și tu nu vei mai vedea!... te vei pierde.

Nu-și scoase ea ochii cei frumoși... ci privi peste râu și zări pe frumosul Bala, pe tânărul Bala, care chema căinele pierdut.

Cine-i acolo, întrebă ea; iar bătrânul Eghin drept răspuns pumnii-și încleștează spre Bala privind, pușca și prinde și spre râu grăbește, da de'l nimerește.

Fă-te mai încoace tinere Bala, strigă el dulce, eși la luminișul... nu te duce! stai, Eghin te chiamă...

Nu es bătrâne Eghin răspunde răzând frumosul Bala nu, nu! și se strecorară în pădure, lin...

Ei lupoșor cu ochi albaștri nu-ți ascuți colții, nu lătra, că păsărica nu te aude și de te aude va sbura. Și zărindu-l bătrânul Eghin îl și ochește și trage din pușca cu cremene legată; dar nu nimerește.

Tânărul Bala piere în desigurile întunecoasei pădure și Eghin în zadar caută după urme să vadă în cotro a apucat, acest tânăr încercat.

— Cine eră, vesel întrebă Guiatuna, codindu-se pe lângă Eghin. Fetița văzuse pe tânărul Bala care dispăruse ca un pui de lup gonit de un abil vânător.

Piscurile munților strălucesc albe de zăpadă, par niște lumini enorme sub soare, pădurea-și cântă vesel desprimăvărarea, soarele murmură zgomotos, fiarele sălbătice de vale se coboară.

Bătrânul Eghin la pândă stă pitit, lângă locul cel sărat, unde renul grăbit va veni să caute sărătură și udătură.

Guiatun e singură acasă, și coase o haină din piele de jder, apoi spre cer privește, spre soare milă ea cerșește. Soare drăguț și bun, așteaptă puțin să pot să te

ajung și să te rog... dar nu spuse ce'l va ruga. Și așa se tânguia către blândul soare, și-i culegea razele după stâncile și nisipul încălzit, și ziua-i trecu și noaptea roși.

Atunci veni și bătrânul Eghin, pășind greoi din picioarele-i strâmbe, suflând greu și pe spatelii atârând sacul încărcat cu prada de peste zi.

Iată n'am prins nici un cerb zice Eghin.

Eră unul, l'am urmărit pas cu pas, da mi-a scăpat.

De ce nu l'ai ucis?

Îl voi uide când oi vrea să mă veselesc.

Când va fi asta?

Cât de curând.

Și lingușitorul bătrân Eghin se apropie de tânăra fetiță, se prelinge încetșor pe lângă ea, cu momeli, cu șoseli, vrea să o alinte!

Multe îți voi da și face, în blăni scumpe te voi îmbracă, în leagăn scump legănă... salbe scumpe atârna!

Dute în pădure și fă dulci ochi nevăstuicei pestrițe nu mie!

Ah! limbă ascuțită și înțepătoare ce ai tu, și se înfurie bătrânul Eghin, părul i se ridică ca lupului coama, gura-i spumează, ochii fulgerează...

U-u! spumează el — pleacă, fugi departe de mine, că fiara-i turbată, vederea mi-e întunecată.

Guiatun râde răutăcios și se gătește de apărare, ca pisica ghiarele-și arată; dar biruit de privirea ei, bătrânului, repede mânia-i trece și râde, râde... și iar de drag îi face.

Te-am văzut, te-am luat. Multe am dat. Ei Guiatun luna-i pe sfârșite, mâine-i ziua ta, mâine voi avea nevastă. Mâine voi uide cerbul, strămoșilor jertfă îl voi aduce, venind acasă te iau de nevastă.

Și râde și râde și chioțește bătrânul Eghin.

Fiară mititică, vrea să-mi smulgă cu unghiile inima «leului bătrân», își șoptește bătrânul Eghin.

Guiatun e veselă, bătrânul Eghin îi dus departe, după renul promis strămoșilor. Guiatun cerului se roagă, lacrimi varsă, calde rugi înalță, spre răsărit de soare întoarsă.

«Șagatan, zeul pădurilor, Dumnezeuul nostru cel bătrân, cel bun, drept și milostiv, privește și ajută pe o fiică a ta ce te roagă și plânge în durere. Oi-o! Din picioare viața mi se usucă, lacrimile mă podidesc, pieptul mi se sparge, inima-mi sare, lupul cel bătrân stă la pândă să-i cad în ghiare, inima să-mi răpească, sufletul să-mi zdrobească. In noaptea întunecoasă a nunței mele, strămoșii mei nu vor putea veni să mă scape din ghiarele bătrânului Eghin, mâna mie nu-mi vor întinde, nici pe răul Eghin nu vor lovi. Blestemată să fie întunecimea nopții. Oi-o! o nenorocita de mine, pe stâncă albă mă voi sui, de acolo voi sări și pe stâncă albă voi muri...

Și plânge și plânge sărmana Guiatun, de desperare șiroaie de lacrimi curg și strălucesc pe pieptu-i de fecioară, și simte cum inima-i bate să se spargă, să se rupă.

Soarele apune și Eghin vine îndată, gândește ca în durerea-i sfâșietoare, a lui voi fi nevasta viitoare!

Soarele apune, cuiburile înzăpedite ale munților par focuri uriașe, spre cer se ridică norii ușori de par păsări uriașe ce se lasă spre pădurile din văi.

Eghin vine, dar nu va găsi pe nime, Guiatun pleacă în lume. Și pleacă încet, legănat, picioarele-i amorțite, mâinele în jos lăsate — ea abia pășește. Cum ași dormi, încet își șoptește inimii să tacă — și azi Guiatun va muri...

Guiatun dulce privește cuțitul lucios, vârful ascuțit cu degetul încearcă și ferul rece cu buzele calde sărută. «Și are să moară azi Guiatun. În noaptea asta o să moară...» Noaptea neagră se lasă peste pădurile verzi. Și Guiatun stă singură în pădurea neagră ca noaptea și sânu-și descoperă, inima-și caută, pipăe unde bate... peste puțin nu va mai bate., va tăcea pe veci.

Pământul doarme, noaptea îl acoperă, frigul încet coprinde trupșorul Guiatunei, pieptul i se sbate și tremură ca floarea de pe stâncă

Guiatun inima-și caută și durerea cântă.

Toată ziua tânărul Bala, culcat a stat în ierburile înalte după apus de soare, tiptil călcând ca vulpea, încet se apropie spre coliba lui Eghin. Și iată că vede pe Guiatun răsucind luciosul cuțit spre inima-și îndurerată. Și iată că și inima lui Bala tresare de durere și încet se apropie către fetița disperată și încet, tot mai încet, lângă ea ajunge! O ce fată!

Capul 'și ridică, spre el privește, frumoasa Guiatun fioros cuțitul învârtește «te omor» îi zice și frumosul Bala sare speriat, către ea zâmbește și încet îi șoptește. Tu cine ești, cum te cheamă?

Eu sunt Guiatun — răspunde ea și grăbit pieptul 'și acoperă cu blănița scumpă.

Dar tu cine ești?

Eu, am și eu cuțit, mă cheamă Bala și sunt vânător.

Spre el privirea își ridică frumoasa Guiatun și trist sprâncenele-i dese încrunță.

— Da pe mine azi bătrânul Eghin mă face nevestă, încetișor spune ea și de durere mâinile 'și frânge... — Azi și chiar îndată mă face el nevestă.

— Tatei m'a plătit el scump, foarte scump!

Trist în jos privește frumosul și tânărul Bala.

A altuia, vândută altuia, tânăra fetiță...

Și la el privește frumoasa Guiatun, după el ochii nu-și ia, nu-și ridică privirea dulce și o lacrimă caldă pe obraz îi pică și îl vede ea și îl închipue, tânăr frumos cum sprinten dincolo de râu sare și în pădure s'ascunde.

Vin mai aproape să te văd mai bine, să-mi amintesc mai bine El ascultă supus. Ea îl privește, se întoarce și iar îl privește și dulce se veselește. Ca un copil râde, vesel frumoșii dinți mai albi ca cuarțul munților înalți. Și așa stau amândoi. Și ea privește în ochi adânci ca apele albastre, ca pădurea neagră, și lacrimile s'au uscat, Guiatun nu mai plânge.

Și mai aproape de ea s'așează frumosul Bala și de mijloc el încet o prinde și încet o întreabă. Da brâu tău e din piele de șcarpe pestrîț? Da haina ta-i din dihor albastru?

Și tu poți prinde șerpi pestrîți prin stâncile prăpăstioase?

Da, șerpi pestrîți...

Și Bala, mâna-i alintă, degetele-i frământă și ea încet se lasă și dulce-i pare și inima-i tresare, strânge-le.

și iar, că așa bine faci. Așa bine știi degetele să-mi alinți!

Și el iar degetele-i strânge, și mâna-i neteze.

— Acu-i destul, ea îi zice lui.

Da el nu aude.

Dar este zic destul, ea repetă.

Pentru mine nu-i destul, el protestează.

Râde și iar râde ea, plină de bucurie... eu fug... fug că sunt ușoară... nu te atinge...

Da eu vreau!

Dar ea-i departe, dintr'o săritură-i departe de el și de acolo i râde drept în față, legănându-și mlădiosu-i trupșor de sălbatică frumoasă.

El mâinile-și întinde ș'o prinde, ea fuge, sare, iar o prinde, dintre burueni înalte, în sus o ridică, pe mâinile-i vâjnoase.

— Pădurea deasă răsună de strigătu-i de bucurie...

Mă vei înșela... Ori mă înșeli, mă înșeli.

Și lin din mâini îi scapă și înlături sare, pe după un copac apare și de acolo râde iar în gura mare.

— Ai scăpat păsărică, și ea a sburat de tot ușurică.

Ai prinde-o de mai poți, dar nu e dat la toți. Și iar îl râde și îl râde, de netot dintre netoți.

Și Bala necăjit, bine vede că nu-i de glumit cu acest drăcușor ce sare într'un picior.

— Prinde! îi strigă ea și mai departe sare, prinde-mă Bala!

Da el nu se mișcă.

Ea lângă el iar vine și cu frumos și bine, lângă el s'așează și dulce-i cuvântează.

De ce nu vrei să mă prinzi, de ce nu alergi după mine.

Tu ești ușurică ca și o păsărică, tu sai din stâncă 'n stâncă, ea sare din cracă 'n cracă, și tot ca păsărica care din înălțime tot jos coboară și tu tot așa spre mine te scoboară. Eu te aștept.

Și așa de blând și cu curat gând, de mijloc o coprinde, o mână-și întinde, sub bărbie o mângâie, vorbe dulci îi îngâie, încet și ușor o așează pe picior, și lung o privește și dulce-i zâmbește ca un copil mic.

Ia-n arată-mi mie dinții cei frumoși!

Și când ea deschide gura, frumoasă ca o mură, un șir de mărgăritare, ca o mare arătare, se văd. Bala cel frumos cu grabă îi depune un sărut setos. Guiana tinerică sare sprintenică, ochii îi străluce de bucurie și fericire...

Lasă-mă Bala!... fug și-i pădurca deasă, și tot mai mult spre el se 'ndeasă.

Azi când mă culcasem la pământ, tot de tine îmi șoptea cuvânt cu cuvânt, vorbe de iubire și de fericire... la ureche...

Ce-ți mai șoptea pământul?

Eu fugeam ca vântul, fiarele s'ajung... eu sunt acela tare, voinic și vânător mare, iar pământul îmi șoptea...

— Spune...

Ochii tăi cei adânci, părul tău cel lung și negru... ale pământului șoapte dulci... mai erau... că tu ești cea mai bună, după pământ și luna și soare așa șoptește și dulce povestește pământul, cuvânt cu cuvânt.

Păsările zboară spre văi și vârfuri deșarte, inima mea spre tine zboară în dulci și blânde șoapte.

Aşa-i răspunde Guiatun.

Inima-i înveselită, tresări deodată ca lovită de un glonte.

Se sculă speriată, privirea 'şi rotii îngrijorată. Inima-i rănită de durerea nevăzută, bătea de să se rupă şi ea îşi vorbi singurică.

Mă tem, mă sperii, cu toate că noaptea ne ascunde vederii. De s'ar ascunde luna cu stelele împreună!

Bala tresări, apoi râse ca un copil ce nu înţelege a firei rost şi lege şi iar şopti şi iar glumi; Guianeii iar la ureche încetinel îi zise, cuvinte dulci şi line ca de vânticel aduse.

— Iti dau din băutura fermecată să dormi neîngrijorată, puţin şi lin cu sufletul plin.

Şi iat'o adormind, Guiana cea cuminte. Luna cu stelele împreună nori groşi s'adună, şi-i închid. Intuneric beză peste fire se lasă; dorm îndrăgostiţii în liniştea adâncă a pustiului sălbatic.

— Iată Eghin găseşte Cerbul, nu'l slăbesc, până nu'lucid.

Astfel murmură bătrânul Eghin şi iar murmură.

— Şi în lume bătrân netrebnic, pare că nu mai sunt de nimica vrednic, pare că nimica nu mă mai slujeşte, ochii nu mă ajută, auzul mă părăseşte, picioarele nu mă ascultă, mâinele-mi slăbeşte şi capu-mi şovăeşte.

Şi înaintează pe rău în sus de tot, după cerb cu-tează să se avânte cu ale sale flinte ferecate în cremele legate. Şi tot înaintează şi tainic cuvântează.

Iată,ucid cerbul, strămoşilor sângele-i cald jertfesc şi apoi nevestă tânără pot să iubesc.

La «locul cel sărat» mult el a aşteptat pe cerbul însetat. Eghin mănios, murmură furios. Toţi se tem de mine şi oameni şi jivine. Cerbul nu mai vine, fuge şi el de mine. Dar iată că s'arată un cerb, mare şi frumos, cu coarnele pe spate, cum fuge când i se abate.

Eghin îl ocheste, puşca cu cremene trosneşte, cerbul cade lovit drept în inimă, isbit de glonţul oţelit.

Fiorosul Eghin, cuţitul îşi repede, vinele-i străpunge şi setos îi bea sângele cald ce din vine ţâşneşte spumos.

Sărmanul Cerb, jertfa căutată muri însetată.

De bucurie Eghin bătrânul, cânta şi sărea, el, hainul, cu un cuţit mare şi ascuţit pe cerb l'a îmbucăţit, inima-i moartă, strămoşilor ca jertfa el o poartă, în pădurea neagră, unde-i zeul părinţilor săi.

La picioarele zeului, depune jertfa strămoşului. Zeul de lemn par'că-i dă îndemn şi tinereţe, aşa îl priveşte pare că-i mulţumeşte de jertfa adusă.

Bătrânul vânător capul între mâini şi-ascunde şi a se ruga prinde:

— Lu-li-la-la... Lemn lângă lemn, scânteii, piatră lângă piatră... foc... lu-la-li-lu...

Şi tot mereu înalţă către cer, inima jertfită.

Inima jertfită, în bucăţi făcută, pe focul cel mare, arde, arde spre mulţumirea zeului care pare că mereu mulţumeşte şi lăcrimează.

De bucurie că găseşte glonţul în inima cerbului, bătrânul Eghin, grozav se veseleşte, sare, pe jos se tăvăleşte, coastele-i trozneşte, strigă şi cântă, pădurea şi fiarele se înspăimântă... el se tot frământă şi se feri-

ceşte, zeului îi mulţumeşte şi drept supremă răsplată, zeului binefăcător, îi unge gura cu inima însângerată şi tot juca din zor...

— Aşa va fi, zice el.

Şi iar zice încă odată...

— Aşa dară va fi...

Şi adânc oftează bătrânul Eghin şi iar cuvântează... Aşa va fi dară...

Şi fericit spre casă porneşte, grăbit, ducând cu sine inima şi muşchiul pentru ospăţul...

Aşa sosi la colibă.

Primăvara natura înviază, caprele, vulturii, totul în fine procrează.

Guiatun şi Bala se sorb din ochi... soarele viaţă dă firei din belşug.

Unde te gândeşti Guian? Spune-mi cam ce tu doreşti?

Atunci ca îi răspunde încetinel şi legănându-se:

Ca şi frunzele cele uscate, cele trecute de mine sunt uitare...

Ce-ai uitat tu Guiatun?

Pe tine, nu!

Atunci răsună, vocea lui Bală tună, în depărtare...

Oi-o, Guiatun, scoală, trezeşte-te, că ziua ne surprinde deşi lenca ne cuprinde, Eghin ne pândeşte, amară pe-deapsă el ne pregăteşte. Eghin nu iartă, grozav el ne ceartă, şi-i amar de noi... când vor trece apele din ploii, Eghin se va răsbuna pe Bala şi Guiana... Guiana se deşteaptă, mâinile îşi încleştă de gâtul lui Bala...

De bucurie mare, Bala în sus sare şi cântă şi râde şi întreagă o cuprinde, ş'o îmbrăţişează, şi-i cântă, şi-o înviorează... cântece de vitejie şi de veselie. Răsună pădurea şi valea şi munţii... Bala cel frumos, cântă aşa de duos:

Fiare sălbatice eu gonesc	Cerbul cel iute
Fără frică fără teamă	Eu îl dobor
Eu le prăpădesc	Cu al meu mic topor
Multe fără de seamă	Şi cu a mele flinte...

Şi sărea şi juca şi se legăna frumosul Bala ca o salcie mlădioasă...

Din copacul verde sare şi în tufiş se pierde. Guiatun... şi cu ochii aprinşi, cu inima arzândă iar îl cuprinde şi iar îl alintă şi de dor îi cântă...

Şi bătrânul Eghin, de mult îi observă şi în gând croeşte plan de răsbunare, crud, amar...

Bătrânul Eghin pe urme i-a găsit, ca vânătorul iscusit. Ferbe de mânie, tună de furie, el din dinţi scrâşneşte, plan grozav croeşte. Dreapta îi strânge năpraznicul arcan, el sta la pândă, bătrânul satan. Frumosul Bala nimic nu presimte şi cântă mai departe frumoasa să-şi alinte şi-i cântă duos:...

Ghi-ga! În păduri	Pe fiare să le prindem
Ghi-ga! În păduri	Peile să le întindem
Fiarele cresc	
Şi se înmulţesc	

Şi Guiatun îi răspunde sărind într'un picior: Ghi-ga... în pădure... şi aşa-i răspundea şi-i cânta şi spre el mergea, mlădiinduşi trupşorul ca copăcelul legănat de vânt...

Atunci bătrânul Eghin arcul şi-l aruncă, văzduhu

șueră și pe Bala îl apucă, de pământ îl isbește jos îl trânteste...

— Rânjește hidos bătrânul, în zadar se sbate tânărul frumos. Spre el pășește Eghin cel viclean și în nas îi râde...

Iată pe Guian cu cuțitul cel lucios.

Ilucid! îlucid pe loc pe acest hidos bătrân.

Și încă odată râde acest bătrân tiran.

Și tu tânără Guian! Cine oare are să te mai scoată din ghiarele ursului bătrân?

Și mâna-i de ferjos și izbește și iar o ridică și iar o trânteste.

Iar Bala în zadar se zbate, arcanul mai grozav îl strânge

Pe o stâncă albă, la ei privește stând bătrânul cu mâna dalbă...

Șoimii, vulturii deasupra rotesc și iar se întorc și iar ocolesc.

Eghin bătrânul mut stă și tăcut în zare el privește și furia îi clocoțește cum să pedepsească pe acești copii nevinovați!

Și spre Bala el privește, îl săgetează din ochi, îl scurtează și apoi cuvintează:

Ai dat tu pentru ea zici, și oase scumpe?

Nu, n'am dat! zice Bala nevinovat!

Da eu am dat! zice Eghin supărat!

Și iar tace Eghin și iar apoi zice iară: Așa dară, nu tu ai dat, tinere nevinovat, piei și oase scumpe și alte lucruri mărunte?

— Nu, n'am dat! da sunt vinovat!

Și apoi Guianeii frumoase el îi face ponoase.

Tu erai fata mea?

Da a ta!

Și acu nu mai ești a mea?

Nu sunt a ta!

Vei muri și vei suferi caznă grea. Și multe zise și multe vorbe și amenințări ce în minte le urzise...

Se scoală atunci, după stâncă, și le dă poruncă, să nu se miște din loc să se urzească, ca apoi mânia să nu-i crească. Și face grămadă de lemne uscate și face un foc mare și începe să se veselească și să chiuiască, de tineri își râde și îi biciuește, cu vorbe-i orbește și-i înnebunește de durere și ocară, grele...

Și râde iar de ei și iar bea și iar joacă și sare și cântă și râde și bea și îi înjură, și cântă până ce soarele apune....

Și vorbește tânăra Guian cu sufletul îndurerat!

O! dragul meu Bala bărbat, inima mea plânge, inima mea moare, pe tine te plânge, de tine mă doare....

Și plângea frumosul vânător, i se rupe inima de dor... și mâinile 'și frânge sârmana fetiță. O! Bala, iubitul meu, cine te-a adus și de ce tu ai venit, și de ce ești tu tânăr, și Bala spre ea privește, durerea îl chinuște, lacrimile îl podidesc.

Sufletul meu de colo de sus, pe tine te va plânge.

Bala frumosul lacrimi șiroaie, varsă și plânge, lui Eghin inima nu i-se nmoaie, Guianeii inima i se frânge....

Guiana legată, geme desperată — O! Bala, de ce vântul, te-a adus aici unde ne găsim mormântul! Nu plânge, durerea ta mă frânge? De ce frumosule Bala?

Bala, ochii plini de lacrimi calde, nu o vede.

Plâng și pentru mine și pentru tine Guian cea frumoasă. Încă puțin și colo 'n cer noi ne vom vedea, acolo unde sufletele nu pier.

Eu acolo te voiu aștepta!

Eu acolo te voiu îmbrățișa!

Dar fioros se ridică bătrânul hidos, cuțitul și'ascute, în mână-l sucește și grozav sclipește!... și bătrânul hid iară râde, și cântă și înjură și spumează, pare că turbează...

Soarele se culcă îndată. Și voi... e timpul să vă ziceți... să vă vedeți pe lumea cealaltă...

Și țipă iar sălbatic... soarele apune... eu vă voiu răpune!

Fioros îi scurtează și iar isbucnește în chiute și cântări, și slăvește viața cea vitează sau în cuvinte rele și în frânturi de vorbe de beție turbat, el îi înjură și îi înjură și iar tace mut și desperat.

Și tace și crunt și înfiorător iar îi amenință că îndată a lor ființe nu va mai fi decât cenușe...

Haina-i de piele groasă, opincii cei păroși, o parte el le lasă și ca un spectru însăși moartea în oase deșirate spre Bala se repede... Sângele tău cald, și pietrele uscate va sătura, corpul tău lupii flămânzi va sătura.

Și cu sete, fiorosul Eghin, cuțitul și'l împlântă în fragedul trup al frumosului Bala...

Bala greu mai suspină, Guiatunei murind, puterile și adună și cu suflare vie mai o strigă odată în noaptea pustie...

Sârmana Guiatun ochii și închide, mâinile spre cer întinde și cântec de înmormântare jalnic intonează.

ii-ia! Bala nu mai înviază. Ce grozav vis.

A murit Bala, ochii și-a închis. Sârmanul frumosul Bala. Eghin cu fața luminată de groaznică răzbunare, se uită cu lăcomă turbare spre copila desperată...

Cuțitul plin de sânge, cu buzele l atinge, apoi de iarbă verde îl șterge și un moment se pierde în trista reverie bătrânul lup setos...

De ce plângi Guian?

Ochii tăi de sânge sunt plini...

Nu-i sânge îi raza soarelui apus...

Și iar privirea i se întunecă și iar fioros zâmbește spre Guian pășește, păru-i lung alintă și caută și începe a plânge și o căinește și iar o lovește peste fragedu-i trupșor ce geme ușor.

Teucid îndată dar mi-e milă de așa fată.

Ucide-mă îi zice ea răsând de durere!

Și se duce Eghin și caută iar cuțitul blestemat și în foc îl ține și îl încălzește până îl roșește.

Și cu cuțitul înroșit spre Guian privește și îl arată și o amenință!

Ea îi zâmbește, în cer că se duce, cu acca credință ea așteaptă moartea ca pocăință.

— Trebuie să teucid!

— Mor câine hid.

Noaptea se lasă ca un negru nor...

Trebuie să te omor...

Și cu o lovitură ca fulgerul cuțitul cel roșu împlântă în corpul tinerei copile.

Și încă odată șterge de iarbă verde cuțitul blestemat și apoi în desiș se pierde...

Noaptea adâncă se lasă peste firea adormită. Eghin bătrânul cu greu își târâște picioarele strâmbe, după vânat pornește, întunericul nopții de loc nu l oprește să urmărească fiarele răslețe. Pădurea doar me, tinerii îndrăgostiți, dorm somnul de veci, sufletele lor sboară spre cer...

OKULOW

(Trad. de George D. Belinschi.)

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lânuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATAȘARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciocapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul bolilor chirurgicale

Operațiuni și faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Analizează complet urine

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale, para-ziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stufe, etc.

Laboratorul D-rului G. Robin

singurul Dr. în medicină specialist cu o practică de Laborator de 15 ani,

De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile

Str. I. C. Brătianu (Telefon 13/69)

— Cel mai mare laborator particular de —
Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strins urină, etc. și instrucțiuni se trimit la cerere.

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMATIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători